

ОТ МЕРАК ДО МЕРАКЛИЯ, ИЛИ ЗА СЕМАНТИЧНИЯ ПОТЕНЦИАЛ НА ДУМАТА

За природата на значението

Мераклия е дума с „двойна употреба“. Тя може да именува или твърде положителна, или отрицателна характеристика на човека, на когото се приписва. Така ние казваме, че някой е **мераклия в работата си**, като по този начин високо оценяваме ангажираността му с нея и качеството на продукта, но така също квалифицираме някого като **дърт мераклия**, когато става въпрос за неадекватни сексуални възжелания от страна на мъж. Такова съжителство между две значения на полисемна дума – едното високо положително, другото осъдително отрицателно или амбивалентно в зависимост от контекста на употреба – е твърде рядко, тъй като при подобни случаи отрицателното и/или амбивалентното значение обикновено или се генерализира, като се свързва с другите значения на полисемната дума (ако такива са налице), или се стига до отпадането на несъотносимите с него. Христоматиен пример на този тип метаморфози на значението е немското *Dirne*, което някога е имало значението на „девственница“, преди да го смени на „курва, проститутка“ в историята на този език (вж. Бусман 1992: 502). При това положение би трябвало да предположим, че е имало някакъв период, през който то е значело за някои носители на езика все още първото, докато за други – вече второто. При всички положения взаимната толерантност към подобен тип двузначност ще да е била твърде ниска и полисемията на тази основа твърде проблематична и поради тази причина краткотрайна. Трудно е човек да си представи, че би могъл да я употреби веднъж в положителното, друг път в отрицателното значение, които тя да притежава за обща употреба на полисемна основа. При подобно хипотетично „съжителство“ може да се очаква компрометирано в крайна сметка да се окаже положителното значение, а не отрицателното. Така **дърт мераклия в работата си**, което е опит да се съчетаят двата иначе взаимно изключващи се контекста на тяхната употреба, би било изтълкувано съвсем не в посока на възрастен човек, който е ангажиран и съвестен в това, което прави в професията си и/или вкъщи, а ще събуди по-скоро недоумение и/или съмнения относно естеството на работата, която се има предвид. Няма много да помогне и евентуалното му преформулиране в облика на **възрастен мераклия в работата си**.

Ако нещо изглежда още по-малко вероятно, това е някоя дума с отрицателно значение да придобие второ положително, което по-късно да се наложи над отрицателното в един и същ стил, регистър или сфера на употреба. Така например наистина трудно би било да си представим, че **мераклия** би могло да се разгърне по такъв начин, че заложеното в него значение да започне да значи както **мераклия в работата си**, така и **мераклия в секса** – и двете в значението, което днес се отнася до първото от тях, а отрицателното да отпадне.

Поради тази и подобни причини **мерак** и производното от него **мераклия** ни приканват да им посветим специално внимание независимо от всички други особености на техните значения, тъй като по този начин се ангажираме в изследване на това кое е възможно и кое е невъзможно при разгръщането на семантичния потенциал на думата и неговите метаморфози – какво тя може и какво тя не може да значи – в рамките на един език и при заемане в друг. На пръв поглед като че ли всичко се поддава на лексикализация и може да стане значение на дума, но това в действителност съвсем не е така и затова проблемът за този потенциал съвсем не се изчерпва със стандартно обсъжданите по подобен повод начини като разширяване или стесняване на значението и/или на пренос на значение с помощта на такива механизми като метафората и метонимията.

***Merak* – някои особености на ориенталския подход към природата на желанията и възможностите те да намерят израз с езикови средства**

Merak в турски има широко разгърната полисемна мрежа от взаимно свързани значения (тук привеждам само основната ѝ семантична структура), от която в български, както ще видим, е черпано едностранно и посвоему тенденциозен начин, така че ние сме склонни да я възприемаме съвсем не по начина, по който тя значи и се използва в турски (както в миналото, така и днес):

Merak същ., *ар.* Любознателност, интерес; любопитство, влечение; желание, вътрешно желание, охота; душевно влечение, силна любов; опасение, тревога, безпокойство (Добрев 2009).

Meraklı прил. Любопитен; любознателен, който се интересува; увлечен, запален; вискателен; *прост.* разтревожен, угрижен (Добрев 2009).

Meraklı същ. Любител, запаялко; любопитко, любопитен (Добрев 2009).

Merak Curiosity; whim; passion (for stg.); great interest (in stg.); anxiety; *psy.* depression, melancholy (Хони и Из 1984).

Merak 1. Neugier, Wissbegier. 2. Lust, Neigung, Hang, Interesse, Vorliebe, Leidenschaft, Passion. 3. Spannung. 4. Sorge, Besorgnis, Unruhe, Angst, Betroffenheit. 5. Melancholie, Schwermut. 6. Hypochondrie (Щойервалд 1988).

Merak 1. Любопытство, любознателность; заинтересованность, интерес. 2. Увлечение, (большой) интерес, склонность, охота (к чему-либо), пристрастие, мания. 3. Беспокойство, опасение, тревога, боязнь. 4. Хандра, меланхолия, угнетенное состояние; грусть, тоска (Баскаков и др. 1977).

Пристъпим ли към анализ на полисемната структура от значения на тази дума в турски, не може да не ни направи впечатление нейният екзистенциално мотивиран патос – от любопитство към увлечение, от увлечение към влечение, от влечение към пристрастие и мания, от пристрастие и мания към безпокойство и тревога и в крайна сметка към меланхолия и мъка по непостижимата идентификация и изпълнение веднъж завинаги на това, което човек иска. Цялата логика на „неясния обект на желанието“ е изкристализирала спонтанно в полисемната структура на *merak* в турски и по този начин предлага сериозни предимства да се изразява и осмисля на този език логиката на емоционално-

афективните преживявания въобще и на желанията в частност. Тази структура е представена по-детайлно от Щойервалд (1988) и Хони и Из (1984), които различават шест значения (разграничени по различен начин, което също заслужава внимание) вместо пет при Добрев (Добрев 2009) и четири при Баснаков (Баснаков и др. 1977), но логиката в общи линии е същата. За отбелязване е и друга особеност. РБЕ (1971–) посочва като значение на арабския етимон *mā'āqī* (заеят в турски от арабски) „хипохондрия“, което е дадено и от Щойервалд (1988) като последно (шесто) негово значение. Можем да предположим, че то е включено в последния речник и поради това, че е могло да се среща в своето „оригинално“ значение в произведения от по-старата „висока“ литература, която датира от османско време и по традиция или с цел литературна алюзия се използва и по-късно по този начин. Споменавам тези алтернативи за мотивиране на семантиката на тълкуваната дума в турски, без да се ангажирам със същински анализ на произхода на отделните значения и историята на тяхното развитие. Такъв би бил погледът на носител на съвременния турски, на когото структурата на собствения език е вдъхнала интуитивното разбиране на психологическите механизми на желанието и мотивацията при човека. Би следвало да се очаква, че при такава семантична структура на турския етимон той би трябвало да се появява непрекъснато например в речта на героите в турските сериали, излъчвани през последните години от частните телевизии в България. Това, което обаче българските зрители не могат в никакъв случай да оценят при всяка употреба, е доколко значението на турски език е по-богато и по-дълбоко нюансирано от това на български, а така също, както по всичко изглежда, и без намек за наличие на амбивалентност в което и да е от тях.

Мерак, но на/по български

Българският **мерак** и неговите производни са изтълкувани в двуезични българско-Х речници, т.е. от гледната точка на различни европейски езици, не така, както турският му етимон, както лесно можем да се убедим след справка в представителна извадка от тях:

Мерак Longing, wish, desire, yearning (Атанасова и др. 1988).

Мераклийски Lovingly, painstakingly (Атанасова и др. 1988).

Мераклия: ~ **съм да** Be keen on (с *ger.*); (любопитен съм) be curious to (с *inf.*); (познавач) connoisseur (**на** of), amateur (of) (Атанасова и др. 1988).

Мерак разг. (желание) yen, strong wish, passion. **Имам ~ за учене** I have a yen to study. **Хвърлям ~ на нещо** Set one's heart on something (ПОНС 2005).

Мераклия разг. Keen [or eager] person (ПОНС 2005).

Мерак (желание) Herzenswunsch; (грижливост) Hingabe, Sorgfalt (Валтер и Ендлер 1994).

Мераклия 1. Liebhaber, Freund; ~ **за песни** Freund des Gesanges, Liederfreund; 2. (грижлив човек) sorgfältiger Mensch (Валтер и Ендлер 1994).

Мерак volkst. 1. Lust, Wunsch, Herzenswusch. 2. Sorgfalt, Hingabe, Liebe (Петков и др. 2001).

Мераклия volkst. 1. (любител) Liebhaber, Freund. 2. (с голяма грижливост) sorgfältiger, aukurater, gewissenhafter Mensch (Петков и др. 2001).

Мерак *разг.* 1. Сильное желание, стремление, охота; страсть. 2. Пристрастие, любовь (Бернщайн 1986).

Мераклия *разг.* Охотник, большой любитель (чего-л.) (Бернщайн 1986).

Мерак *coll.* Longing, desire, yearning. 2. *dial.* Love, passion. 3. *obs.* Nervousness, anxiety, worry (ГХС 2002).

Меракландисвам *dial.* 1. To like, fancy. 2. To be curious about something, attracted to something; to desire (ГХС 2002).

Мераклия *adj.* 1. *coll.* Having a strong desire for something. 2. Of males: fond of women, lustful. 3. Meticulous, fastidious. 4. *obs.* Nervous, anxious. *m.* 1. Fancier. 2. Meticulous person, perfectionist (ГХС 2002).

Както по всичко изглежда, за европейците българският **мерак** ще представлява по-труден обект на адекватно осмисляне в сравнение с турския оригинал. Това проличава например от обстоятелството, че с помощта на който и да е от цитираните речници трудно би било да се преведе смислено словосъчетанието *дърт мераклия* с изключение на ГХС (2002) с оглед на значение 2 в този речник и на Атанасова и др. (1988), които го тълкуват с „an old buck“.

Атанасова и др. (1988) и Петков и др. (2001) включват в речниковите си статии за **мерак**, **мераклийски** и **мераклия** набор от фразеологични съчетания с тях, които липсват както в двуезичните, така и в българските едноезични речници и помагат да се ориентираме в характера на значенията, с които тази дума намира фразеологизирана конвенционална употреба: *мерака ми е да У, нямам мерак за Х, минава ми меракът, накитена с голям мерак, по-добре се откажи от този мерак, остави този мерак*. Всички те се употребяват и до днес в разговорния език. Става въпрос преди всичко до „мераци“ с едно наум било от страна на преживяващия, било от страна на изказващия се, било от страна на повече страни, ангажирани в процеса на осмисляне на именуваното желание. Единствено Атанасова и др. (1988) включват сред фразеологизмите *стар мераклия*, *отдавна съм ѝ мераклия* и *мераклия шивач*. Бернщайн (1986) добавя в своята селекция *изстина му меракът*, *мерака ми е*, *хвърлям мерака на Х*. Най-впечатляващото в случая е, че отделните съставители привеждат различни фразеологизми. С други думи, фразеологичният потенциал с опорна дума **мерака** все още остава да бъде описан по систематичен начин.

Разгърнатата полисемна структура на **мерака** и особено на производното **мераклия** най-добре е представена в РБЕ (1977–), а изразният му потенциал с перспектива в историята на езика най-добре е показал Геров (Геров 1975–1978):

Мерака *Имам нечто мерака*, *имам нечто*, за което мисля, за което ся грижа, което мя безпокои. *Имам мерака за нечто*, *на нечто*, *имам страст за нечто*. *Имам мерака за пушка*. *Имам мерака за коне*. *Туриям си нечто мерака*, *хваща мя нечто мерака*. *Влиза ми нещо в главата*, което мя прави да му мисля, да ся грижа. *Турил си мерака*, *че е болен*. *Хвъргам мерака на нечто*, *добивам наклонност на нечто*. *Мерака ми е*, *мисля му*, *грижа се*, *безпокоя се*. *Мерака ми е как ще излезе тая работа*. *На мерака съм*. *На мисъл съм*. *Хваща мя мерака*. *Дохожда ми да мисля*, *да ся грижа*, *да ся безпокоя за нечто* (Геров 1975–1978).

Мераклия Който има мерака (Геров 1975–1978).

Мераклийка Която има мерака (Геров 1975–1978).

Мерак *остар.*, *разг.* Желание, страст, грижа, намерение, притеснение. – От *тур. merak* „любопитство, влечение, желание“, а то от *ар. mārāqī* „ипохондрия“ (БЕР 1971–).

Мерак *разг.* 1. Силно желание, страст. 2. *диал.* Любов, обич, страст. 3. *остар.* Нервност, притеснение, безпокойство (РБЕ 1977–).

Мераклия *прил.* 1. *разг.* Който има мерак, силно желание за нещо. 2. За мъж – който има желание, слабост към жените; похотлив. 3. Който влага голямо усърдие, старание и желание в нещо. 4. *остар.* Нервен, неспокоен. 5. Като същ. а) Човек, който има мерак, желание за нещо. б) Човек, който влага в нещо голямо усърдие, старание, желание (РБЕ 1977–).

Мерак Силно желание, страст, грижа. *Имам мерак за учене. Мерак ми е да стана учител. Работи с мерак. Хвърлям мерак на нещо* Харесвам нещо (БТР 1994).

Мераклия и **мераклия** *разг.* Човек, който има мерак за нещо, който върши всичко с мерак. *Мераклия съм за гуляй в мъжка компания. Мераклия съм да видя какво ще стане. Майсторът е голям мераклия* (БТР 1994).

Мерак *разг.* Силно желание за нещо, страст за нещо; копнеж, стремеж. **Хвърлям мерак (на някого)** *разг.* Влюбвам се в някого, желая го силно. **Хвърлям мерак (на нещо)** *разг.* Искам да притежавам нещо, което ми харесва (Буров и др. 2000).

Мераклия *разг.* Човек, който има мерак за нещо (Буров и др. 2000).

Мерак *остар.*, *разг.* Силно желание за нещо, страст за нещо, стремеж, копнеж (Кръстева 2003).

Впечатлява представянето на изразните възможности на **мера**к в речника на Геров (Геров 1975–1978). Това се дължи на опита да се очертае значението на думата с оглед на фразеологизмите, в които тя може да бъде употребена. Не вярвам Геров да го е направил преднамерено, но ни дава повод да се замислим по въпроса. Чрез анализа на начините на употреба в тези фразеологизми проличава между другото нещо, което едва ли на някого днес би му хрумнало да има експлицитно предвид при конструирането на лексикографски дефиниции – това е проблемът за мотивите за употреба на една дума с определено значение, които не само препотвърждават съществуващото значение, но с течение на времето няма начин кумулативно да не „резонират“ върху същото това значение и да не го променят в една или в друга посока. Мотивите да се употреби дадена дума, а не друга са основата, върху която се гради и видоизменя нейната семантика, особено когато става въпрос за думи, отнасящи се за човека, за неговото поведение и преживявания. Именно на базата на тази логика различните значения на **мера**к се свързват и взаимно се предопределят. Ако някой има желание, то може да е за добро или за лошо (т.е. да се проявява например като усърдие в някакъв вид занятие или като похотливост). Ако желанието е силно, не е нелогично то да се свързва с нервност, с безпокойство дали ще му е съдено да се осъществи. Тези връзки, които мотивират значението и начините на употреба на обсъжданата дума на български, с времето постепенно се „каналлизират“ в езика чрез разгръщане и натрупване на негова основа на фразеология. Формулировките на значението на **мераклия** от БТР (1994) ни дават ключ да определим в какво се състои фразеологичното по характер, което

мотивираща двете основни значения на **мерак**. То се основава, от една страна, на *има м мерак за нещо*, т.е. приписва някакво желание на субекта му като нещо, в което той намира възплъщение. От друга страна, то се отнася до начина, по който даден човек подхожда към това, което прави – *върша/правя всичко с мерак*.

Мерак е една от думите, които са твърде добре застъпени в Българския национален корпус (БНК). Нейната честота красноречиво говори сама за себе си, а още по-любопитно е, че преобладават примери от медиите през последните 20 години:

- (1) Петко все му се смееше насреща с редки големи зъби. Такова беше детето – все ти се смее насреща и все добра дума ще ти каже. Посягаше и към пушката му, въртеше я в ръцете си с **мерак** – пуста да остане тая пушка! (Димитър Талев, *Съч.*, т. I, 1972).
- (2) Прочутият актьор Тодор Колев имал **мерак** да покани Симеон Втори в циганската махала „Факултето“. Идеята го обсебва през лятото, докато снима в колоритния столичен квартал епизоди от еротичната комедия „Испанска муха“ на режисьора Киран Коларов. По това време Негово величество стъпва на родна земя след дълги години изгнаничество. „Как нямаше възможност Симеон Втори да наруши протокола“, **кахъри** се тогава Тодор Колев, който е сред 100-те интелектуалци, подкрепили неговото завръщане (24 часа, 30.11.1996).
- (3) Надежда Михайлова току-що е прочела своята прочувствена реч и е ударила в земята борбената си конкурентка. Делегатите са се разделили на групички и отмятат с хиксчета избора си за Национален съвет. „Всичкото делегат с **мерак**“, отбелязва някой. Отговорите се „свервяват“ по региони. Има възмутени, че решението на местния клуб на СДС било едно, пък в София се правело друго (*Кеш*, 2002, бр. 10).

Не по-малко популярна се оказва и производната дума **мераклия**, за която намираме също многобройни употреби в споменатия корпус. Повечето от тях отново са от медиите от годините на прехода (привеждам само няколко примера за илюстрация; в речника на Кръстева (Кръстева 2003) също е налице представителна извадка от такива примери):

- (4) Те често се събираха да си пият наедно греяната ракийка у дядови Славчови. Че дядо Славчо беше много **мераклия** на греяната ракия (Тодор Влайков, *Дядовата Славчова унука*, 1978).
- (5) **Мераклия** за поста е и царският депутат от хасковската листа Господин Чонков. Той е собственик на една от най-големите телевизии в Хасковска област и не криел апетитите си към креслото на областен шеф (*Демокрация*, 2001, бр. 163).
- (6) Думите на Сокола, че поне до 2010 г. България трябва да се управлява от десно-центристки правителства, са камъни в градината на социлидера. Румен Овчаров също е **мераклия** за премиер (*Кеш*, 2004, бр. 13).
- (7) Четвъртият Виктор Емануил е „черната овца“ на Савойската фамилия. Собствената му сестра от години дори не разговаря с него, нарича го „един влиятелен безотговорен наивник, обградил се с определени хора, които не му влияят добре“. Наивник, ама **мераклия**, на 69-годишна възраст още е състезател по тънката част (*Монитор*, 2006, бр. 2608).

Мераклия е една от думите, които лесно можем да намерим и в електронни издания на вестниците през последните години:

- (8) 60-годишен **мераклия** преби с тояга 35-годишното си гадже (*Днес*, www.dnes.bg, 29.07.2010).
- (9) Батето пак **мераклия** за президент (*Монитор*, 21.02.2011).
- (10) Само един **мераклия** за „Кремиковци“ (*Мъни*, www.money.bg, 07.02.2011).
- (11) **Мераклия** за секс ще лежи 5 дена в ареста (*Янтра днес*, 22.02.2011).
- (12) 15-годишна наръга чичо **мераклия** (*Монитор*, 7.05.2013).
- (13) Мерцедесът е от 1932 г. и е собственост на колекционер от Варна. Когато взел ретро колата, тя имала само шаси и каросерия, но **мераклията** напълно я възстановил, и то с оригинални части (*Lifestyle*, 28.05.2015).

Както се вижда, съмнителната аура на характера на **мерака** се простира в по-новите му употреби не само върху секса, но и при възделения в областта на политиката и/или бизнеса. Но не липсват обаче и положителни примери, както това е в (13).

Темата за **мерака** и **мераклиите** е подходящо застъпена и в текстовете на родната **чалга**. Певецът Георги Германов записва песен, която започва с „Родил съм се **мераклия** на вино и на ракия“ (оригиналът може да бъде открит в www.youtube.com). Конкуренцията в лицето на Николай Христов – Габровеца тематизира проблема за дядо **мераклия** (срв. песента „Дядо **мераклия**“, която отново може да се открие в www.youtube.com), а Георги Германов не остава по-назад и предлага вариация с песента „Чичо Пенчо, стар **мераклия**“ (налице в www.hulkshare.com). Подобни примери лесно могат да се умножат, като няма начин при това да пропуснем да споменем популярния фолкпевец Радо Шишарката с неговия евъргрийн от края на миналия век на тема „**Мераклия паралия**“ (en.musicplayon.com).

Но като че ли най-интересното при **мераклия** от гледна точка на неговия семантичен потенциал е не само че думата може в зависимост от контекста да се използва в положителен или отрицателен смисъл, но и да се окаже в контекст, в който и едното, и другото значение би могло да бъде подходящо, както това е в (16):

- (14) Атанас е **мераклия** в работата си.
- (15) Атанас е стар **мераклия**.
- (16) Атанас е **мераклия** по женската част.

В (14) **мераклия** е употребено като маркиращо еднозначно положително качество на Атанас. Обратното е вярно за (15) – в него Атанас е представен като човек, който проявява неадекватни за възрастта си сексуални **мераци**. Интересното в (16) е, че то може да бъде изтълкувано както положително, така и отрицателно. Положително би било, ако осмислим значението като „Атанас избира/намира само най-хубави жени, с които да има интимни отношения“; отрицателното би било „Атанас е неудържим похотливец“. След като е възможно да се формира контекст, в който и положителното, и отрицателното по своята конотация значение би могло да се реализира, основателен става въпросът дали **мераклия** в такъв случай е амбивалентно по своето значение (за характера на амбивалентността, тъй както тя намира израз в езика, вж. Стаменов 2011: 212–250). Отговорът е „не“, тъй като при който и да е от двата възможни прочита достигахме или до отрицателно, или до положително значение, а не до комбинация от двете, каквато е характерна за амбивалентна лексикално-семантична констелация. Това идва още веднъж да потвърди антонимното по

своя характер отношение на оценъчна основа между двете основни значения на тази дума, което твърде рядко може да се констатира при моделиране на лексикалното значение, но от друга страна, е възможно и поради тази причина се превръща в съставна част на неговия семантичен потенциал.

На прав път ли са били българите, когато са (пре)осмислили *merak* като *мерак*

Тенденциозността в промяната на значенията на *merak* на българска почва не е от вчера. Тя проличава десетина години след Освобождението в най-ранен двуезичен българско-Х речник, какъвто е българско-руският на Дювернуа:

Меракъ същ. Беспокойство, дума (тяжелая); забота, меланхолия. **Съм на мерак, Турям си мерак** (за нещо) Беспокоюсь. *Откак изпратих стоката в Сърбия, сè съм на мерак, сè мисла, дали е стигнала, дали не е. Турям си на мерак да – Имам мерак да –* задамся мислю, задумаю: Аз съм си турнал мерак да си нареди една хубава градинка и ще си нареди кога да е, няма да се остава от тая мисъл. **Фрълям (Фръгам) мерак на нещо, на някого:** Аз съм фърлил мерак на еди-кое момиче (*я полюбил такую-то девушку*) (Дювернуа 1889).

Явно е, че изрази като **На мерак съм дали пратката е стигнала до своята дестинация* няма да се приемат като нормативно издържани в съвременния български разговорен език. Архаично към днешна дата би прозвучал и изразът *Хвърлил съм мерак на Ана от съседния клас*, макар че всеки тийнейджър и днес ще схване поне приблизително „за какво, **аджеба**, иде реч“. А що се отнася до лексикалното значение извън фразеологично фиксираните, на преден план изпъква неспецифичното за съвременния български език най-негативно откъм своето съдържание значение на турския етимон, а не по-оптимистичните „любознателност, интерес; любопитство, влечение; желание, вътрешно желание, охота“ (вж. Добрев 2005). В историческа перспектива обаче не то е, което остава в българския език до днес.

Но можем ли да се спасим от желанията, като им се присмеем, или това е не повече от хитрина – уж има **мераци** и **мераци**? Разбира се, че има глупави **мераци**, смешни **мераци**, абсурдни **мераци** и какви ли не още. Но няма ли желания, без които не можем? Въпросът, така поставен, е, разбира се, екзистенциален, но има място и за езиковоспецифична семантика. Урокът от османски турски, който не сме възприели, си заслужава в това отношение вниманието ни, а той е, че с всяко желание, независимо какво е то, рискуваме да попаднем в омагьосания кръговрат, описан в полисемната структура на турската дума. А дали на български да го наричаме **мерак** или не – това е наш проблем, доколкото не се припознаваме в желанията на другите и не откриваме сами себе си в **мераци**те на ближните. Така че представата ни за **мерака** може да има и душеспасителна функция, доколкото я разпознаваме като отнасяща се към самите нас. Разминаването на значенията след заемане между това, което се приписва на „нас“ и на „тях“, може да бъде поучително и в този смисъл, а именно оттам и започва то – **меракът** е припозначан най-вече не като нещо „свое“, а като „чуждо“. Именно по този начин се оказва, че след като сме носители на българския език, на нас ни се струва, че значенията на етимоните са „криви“,

а ние сме правите, когато става въпрос за тяхната правоверна семантика. Но това, разбира се, е въпрос на перспектива. Що се отнася до същността на **мераците**, може пък Ориентът – *against all odds* (в свободен превод, подходящ за дадения случай, „напук на всички (наши) предразсъдъци“) – да се окаже в крайна сметка на по-прав път. Но не би. Това идва да ни покаже и по този начин да докаже Михалаки Георгиев в свой известен разказ:

(17) Гледам го [диригента на духовия оркестър], гледам, па си мислим: „Ех, весела му майкя, тоя да знае, че живот живее – без мъка печалба!...“ Та ако можеш да ме туриш уместо него на тая работа, **баш** бих ти казал сполай!... А, право да ти кажем, знам, че ще въртим по-харно от него клечката, та затова, **санким**, и толкова **мерак** имам на тая работа... (Михалаки Георгиев, „Меракът на чичо Денчо“, 1899).

Меракът на чичо Денчо е да се нареди диригент, защото му изглежда, че няма нищо по-лесно от това да размахваш някаква си „клечка“ пред носа на духов оркестър и с това да си изкарваш хляба. **Мераците** на български са били и остават **мераци** – или смешни, или глупави, или неуместни, или неподходящи, или неправдоподобни, или всичко заедно. В заключение какво друго да кажем, освен да повторим прозрението, дадено ни като носители на българския език:

(18) Ех, **мераци, мераци...**

а това сто и повече години след употребата на думата от Михалаки Георгиев, колкото и да се постареем, ще прозвучи по-скоро иронично и с евентуална отпратка, съответно, на първо място не към нас, а към някой друг. В (18) контекстно подходящото значение на **мераци** е „несподелени и/или неизпълними желаниа, за които желаещият бленува (но без особени надежди, ако става въпрос в първо лице, т.е. в носталгичен ключ, или свързани с наивни и/или глупави очаквания, че те могат да се изпълнят, ако става въпрос за второ или трето лице)“.

ЛИТЕРАТУРА

Стаменов 2011: Стаменов, М. Съдбата на турцизмите в българския език и в българската култура. София: Изток–Запад, 2011.

ИЗТОЧНИЦИ

Архив на ИБЕ: Архив на Института за български език. Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“.

Атанасова и др. 1988: Атанасова, Т. и др. Българско-английски речник. 4. изд. София: Наука и изкуство, 1988.

Баскаков и др. 1977: Баскаков, А. Н. и др. (ред.). Турецко-русский словарь. Москва: Русский язык, 1977.

БЕР 1971–: Георгиев, Вл. и др. (отг. ред.). Български етимологичен речник. Т. 1–7. София: Издателство на БАН, 1971–2010.

Бернщайн 1986: Бернштейн, С. Б. Българско-русски речник. Москва: Русский язык, 1986.

БНК: Български национален корпус. <http://dcl.bas.bg/bulnc/>

- БТР 1994:** Андрейчин, Л. и др. Български тълковен речник. 4. изд, допълнено от Димитър Попов. София: Наука и изкуство, 1994.
- Буров и др. 2000:** Буров, Ст. и др. Тълковен речник на българския език. Велико Търново: Gaberoff, 2000.
- Бусман 2002:** Bussmann, H. *Lexicon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart: Alfred Kröner, 2002.
- Валтер и Ендлер 1994:** Валтер, Х. и Д. Ендлер. Българско-немски речник. София: Хейзъл, 1994.
- Геров 1975–1978:** Геров, Н. Речник на българския език. Фототипно издание. Т. 1–6. София: Български писател, 1975–1978.
- ГХС 2002:** Grannes, A., K. R. Hauge and H. Süleymanoğlu. *A Dictionary of Turkisms in Bulgarian*. Oslo: Novus Press, 2002.
- Добрев 2009:** Добрев, И. (съст.). Академичен турско-български речник. София: Рива, 2009.
- Дювернуа 1899:** Дювернуа, А. *Словарь болгарского языка*. Т. 1–2. Москва: Университетская типография, 1899.
- Кръстева 2003:** Кръстева, В. Тълковен речник на турцизмите в българския език. София: Скорпио, 2003.
- Петков и др. 2001:** Петков, П. и др. (ред.). Българско-немски речник. София: Атлантис, 2001.
- ПОНС 2005:** Нов универсален българско-английски речник. София: PONS, 2005.
- РБЕ 1977–:** Речник на българския език. Отг. редактори К. Чолакова и др. Т. 1–15. София: Изд. на БАН, 1977–2015.
- РСБКЕ 1959:** Речник на съвременния български книжовен език. Под ред. на Ст. Романски. Т. 1–3. София: Изд. на БАН, 1955–1959.
- Хони и Из 1984:** Hony, H. C. & F. Iz (eds.). *The Oxford Turkish-English Dictionary*. Third ed. Oxford: Clarendon Press, 1984.
- Щойервалд 1988:** Steuerwald, K. *Türkisch-deutsches Wörterbuch*. 2. Aufl. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1988.